

VELKÁ
DOBRODRUŽSTVÍ

Za permoníky a pramenem štěstí do Krupky

GPS souřadnice: 50.6867217, 13.8554111

Praktické informace

Délka trasy: 6 km

Obtížnost: středně těžká trasa s mírným, ale dlouhým klesáním.

Výlet není možné jet s kočárkem a na kole. Pejsky vzít můžete, jen pokud je nějak udržíte 15 minut na sedačkové lanovce.

Vzdálenost od Prahy a jak se tam dostat: 100 km ujedete za hodinu a půl. Pojedete po E 55 podle směrovek na Ústí nad Labem a pak na Krupku → až před Infocentrum Hornické krajiny Krupka v ulici Husitská. Je to přes celé město, v památkové zóně.

www.idos.cz

Turistická mapa: [Odkaz na mapy.cz](#)

Parkování: v obci Krupka je parkování zdarma. Pokuste se zaparkovat v horní části ulice Husitská poblíž Infocentra Hornické krajiny Krupka

Lanovka

PROVOZNÍ DOBA

Letní období od 1. 4. do 30. 9.: denně 8.30–18.30 hodin

Zimní období od 1. 10. do 31. 3.: denně 8.30–16.30 hodin

Odjezd dle provozní doby každou hodinu vždy v půl (8.30; 9.30; 10.30; 11.30; 12.30; 13.30; 14.30; 15.30; 16.30 a v létě 17.30; 18.30).

JÍZDNÉ

Dospělí 170 Kč/1 jízda; 240 Kč tam i zpět.

Děti (5–10 let) 130 Kč/1 jízda; 180 Kč tam i zpět.

Cyklista 180 Kč/1 jízda.

Pozor na počasí, když opravdu hodně fouká vítr, lanovka nejezdí.

Štola Starý Martin

OTEVÍRACÍ DOBA

Letní: 1. 5. – 30. 9.

denně 9.30–16.00 hodin

červenec, srpen do 17.00 hodin

Zimní: 1. 10. – 30. 4.

pátek 11.30–16.00 hodin

sobota, neděle od 9.30 hodin.

Začátky prohlídek: v 9.30, 10.30, 11.30; 13.00, 14.00, 15.00, 16.00 a v červenci a srpnu v 17.00 hodin.

Vstupné

Dospělí: léto 130 Kč, zima 100 Kč

Snížené: léto 80 Kč, zima 50 Kč (student, senior od 65 let)

Děti: léto 50 Kč, zima 40 Kč.

Prohlídka se rezervuje a platí přes rezervační systém na webu: <https://www.montanregion.cz>

- dětem do 5 let není z bezpečnostních důvodů vstup do podzemí povolen.

Více o prohlídce štoly (i o dalších památkách) na turistickém webu Města Krupka: <https://www.visitkrupka.cz>

WC: v Infocentru Hornické krajiny Krupka, v Hasičském muzeu, ve štole Starý Martin a ve stanicích lanovky.

Možnost občerstvení: v Krupce v restauraci na hradě a na Komáří vížce v hotelu a bufetu, káva z automatu ve štole

Starý Martin.

Nejbližší další výlet agentury Velká dobrodružství: Děčín, Tiské stěny, Děčínský Sněžník, Litoměřice, Lovoš.

Trasu pro vás prošli: Lucie Nachtigallová

Trasu testovaly kamarádky Eliška a Emílie z Teplic.

Postřehy dětí:

Eliška (8 let): „Bavilo mě hledat ukryté věci na sochách, ale na lanovce mi byla zima. Tak mi mamka řekla, ať z kopce na hřbitov běžím. Pak už to bylo dobré“.

Milka (10 let): „Mně se líbila prohlídka hornické štoly a také trpasličí skála. Je škoda, že tam těch trpajzlíků není víc“.

Popis výletu - Legenda pro rodiče

Milí cestovatelé,

tento výlet s tajenkou vás provede městem cínu, který se v tamních dolech po staletí těžil.

Krupka v Krušných horách je překrásná! Prohlédneme si hrad, vyjedeme lanovkou na Komáří vížku, zastavíme se v kapličce patrona horníků, v údolí Horského potoka budeme hledat skalky skřítků, zkamenělou čarodějnici, ale také pivovarské nádrže, které dříve sloužily krupskému pivovaru k výrobě ledu. Samozřejmě vás pozveme do prohlídkové štoly Starý Martin, kde se vydáme na výpravu do podzemí po stopách středověkých horníků. Hornická krajina Krupka byla jako součást Hornického regionu Erzgebirge/Krušnohoří zapsána na Seznam světového dědictví UNESCO. Tento výlet vznikl na objednávku Města Krupka s finanční podporou Ministerstva kultury ČR. Díky tomu je ZDARMA!

Dopis dětem

Ahoj, kluci a holky,

pokud máte rádi příběhy o permonících, nebojíte se tmavých chodeb a baví vás jízda na lanovce, je pro vás tento výlet ten pravý. Je sice trošku delší, ale půjdete téměř pořád jen z kopce a příroda kolem bude nádherná... a plná pohádkových bytostí! Stejně jako k našim ostatním výletům jste také k dnešnímu dostali originální mapu s vyznačenou trasou. Pokud půjdete správnou cestou, budete se pozorně rozhlížet, číst texty a poslouchat, co říkají rodiče, jistě splníte všechny úkoly. Umíte-li už psát, doplňte podle uhodnutých slov tajenku a pečlivě ji uschovejte.

Mapa výletu

Doplňovačka

Jdeme na to:

výchozím bodem našeho výletu je **Infocentrum Hornické krajiny Krupka** v Husitské ulici v Krupce. Jsme v památkové zóně a tak je tu parkování trochu problém, ale pár míst se vždycky najde. Když už tady budete, neváhejte si tady vzít plánky a informační letáky. Hodí se jako doplněk k naší mapce, které se ale držte. Povede vás nejprve po žluté, pak po zelené a nakonec po modré turistické značce. A také po naučné stezce. Budeme vás navigovat jako Kryštof Kolumbus svou loď jménem Santa María. Přesněji řečeno lépe, protože neztroskotáme. Ale určitě se také ponoříme. Ne však na mořské dno, nýbrž do hlubin země. Takže žádné strachy, neztratíte se! :)

Rozhlédněte se. Zvláštní město, že? Táhne se jako špageta podél silnice až do údolí. Takovému uspořádání domů říkáme náměstí ulicového typu. Má ho více hornických měst, třeba Jáchymov.

Dnešní město vzniklo spojením 11 dříve samostatných obcí, jmenovitě Krupky, Bohosudova, Vrchoslavi, Maršova, Nových Modlan, Unčina, Soběchleb a horských Horní Krupky, Habartic, Fojtovic a Mohelnice. Původní hornické městečko, kterým procházíme, vzniklo a zbohatlo díky těžbě cínové rudy. Cín býval v minulosti velmi cenným kovem, vyrábělo se z něj nádoby, lavory a konve na mytí, hračky i třeba medaile nebo různé „sakrální“ předměty. Víte, co znamená sakrální? Bohoslužebný nebo chrámový, takže šlo o předměty, které se používají v kostelech.

Teď jdeme hledat **morový sloup** se sochou patrona Krupky.

V květnu roku 1680 postihla Krupku pohroma. Měšťan Tobias Behr se v Praze nakazil morem a strašnou nemoc zavlekl do Krupky. Moru podlehla nejdříve celá jeho rodina. Okna i dveře domu byla poté zatlučena prkny, to ale neodradilo zloděje, kteří se tam vloupali a nákazu roznesli po celém městě. Místo, kde stával děsivý morový dům Behrových, uvidíme na konci výletu.

Tenkrát zemřelo 327 lidí, tedy asi třetina obyvatel Krupky. Nemoc se jako zázrakem přestala šířit kolem 3. prosince, na svátek jezuitského misionáře sv. Františka Xaverského. Krupští proto přisoudili tomuto světcovi rozhodující zásluhu na potlačení epidemie, roku 1717 mu věnovali sochu a od té doby ho považují za svého ochránce.

Najděte na sloupu kostlivce. Kdo první uvidí pána s praporem? To je svatý Florián, patron všech hasičů. Jak to poznáte? Třeba podle toho, že mu u nohou hoří stavení. Druhé vysvětlení by bylo, že je Florián patronem žhářů, tedy zapalovačů. Nebo dětí, co si rády hrají se sirkami. Což je nesmysl, takže...

1. Opište první písmeno z nápisu pod ním.

Poradíme, že stejné písmenko najdete na fasádě modrého domu. Vidíte ho? Zkontrolujte! Co na něm ještě vidíte? Jeden hudební symbol...

Mineme bývalou radnici se znakem Krupky. Ve stráni za ní uvidíme nalevo **zvonici**. A představte si, že jako teď vy, tak úplně stejně na ni koukají lidé už 500 let! Ale hlavně poslouchali vyzvánění. Na konci 15. století, kdy byla zvonice postavena, se totiž všechny události oznamovaly vyzváněním. Práce zvoníka byla tehdy opravdu důležitá, musel být stále „po ruce“, aby stihl všechno včas vyzvonit. :)

A musel to být i silák. Zvonice byla původně určena pro 3 zvony, z nichž ten největší pojmenovaný Zuzana, vážil 3,2 tuny! Bohužel zvony už neuslyšíme, v době 1. světové války byly zrekvírovány (zabaveny) na výrobu zbraní a munice. Úlomek zvonu Zuzana ale krupští zachránili. Vidět ho můžete v Infocentru Hornické krajiny.

Odbočíme doprava na hrad. Mezi kamennými zdmi stoupáme podle šipky s nápisem RŮŽOVÝ HRÁDEK až na vrchol k první hradní bráně.

Vstup je zdarma. Což určitě není jediný důvod, proč se vám tu bude líbit stejně hodně jako jednomu slavnému německému spisovateli. Během svých pobytů v teplických lázních hrad totiž několikrát navštívil Johann Wolfgang Goethe. Byla tu také manželka Napoleona Bonaparta císařovna Marie Louisa, skladatel Richard Wagner, pruský král Fridrich Vilém III., císař Vilém I. Pruský, cestovatel Alexander Humboldt nebo polárník Julius Payer. A teď tu jste VY! To je nejvíc!

Je mezi vámi nějaký cestovatel, spisovatel, malíř nebo dokonce budoucí císař? Určitě. Každý nějak začínal. :)

A teď trochu historie. Hrad byl vybudován na počátku 14. století. Tehdy už se v okolních kopcích těžila cínová ruda, v údolí se rozrůstalo městečko a na obchodní stezce do sousedního Saska se to kupci jen hemžilo. Hrad měl tenkrát podobu a hlavně funkci strážní pevnosti. Roku 1330 daroval král Jan Lucemburský celé panství i s hradem svému příteli saskému šlechticovi Těmovi I. z Koldic. Koldicové sídlili na Krupce s malými přestávkami až do roku 1504. A jak vypadal hrad za jejich vlády? Měl mohutné hradby se dvěma strážními baštami a na jižní straně obrannou, takzvanou štítovou, věž se střílnami. Vstup byl, stejně jako dnes, ze severu dvěma branami. Na nádvoří stál obytný věžovitý palác o třech podlažích a také kaple sv. Jiří. Koldicové byli s krupskými měšťany a radními zadobře, poslední z nich, Těma V. povolil městu stavbu pivovaru, týdenní trhy a obchod se solí. Bohužel pak celé panství zadlužil a musel ho prodat.

Nejméně oblíbenými pány byli v Krupce Šternberkové. Ti získali Krupku od krále Matyáše Habsburského v roce 1615 a až do roku 1710, kdy panství prodali Clary-Aldringenům, vedli s městem celou řadu sporů. Díky jedné rozepři z roku 1694 máme dnes na hradě krásný penzion. Tehdy sem totiž Šternberkové dosadili svého správce, aby dohlížel na těžbu cínu. A ten správce požadoval po krupských měšťanech zajištění pohodlného obydlí. Radní mu hrdě odpověděli, že ještě nikdy žádnému úředníkovi bydlení nezajišťovali, že se musí obrátit na vrchnost. Šternberkům tak nezbývalo nic jiného, než nechat na nádvoří zpuštělého hradu postavit úplně novou budovu. Horní úřad byl hotový v roce 1697 a „bergmistr“ mohl začít úřadovat!

V 19. století, v období romantismu, se hrad stal velmi oblíbeným cílem výletníků z širokého okolí. Nabízel všechno, co tehdy frčelo: tajemné rozvaliny původní pevnosti, strašidlo, krásný výhled a navíc restauraci, která vznikla přestavbou horního úřadu. Velkým lákadlem byla hradní zahrada, kde rostlo přes sto druhů růží. Umíte si představit tu vůni? Podle růží se začalo hradu říkat Růžový hrádek (Rosenburg).

Pokud jste si hrad prohlédli, vylezli na věž a obdivovali výhled na České středohoří, obraťte kroky zpátky do podhradí. Že vám vrtá hlavou to místní strašidlo? Tak tedy ještě rychle pověst...

Krásná Sabina byla dcerou pána hradu Krupka. O její ruku se ucházel rytíř ze Supí hory, nedalekého nedobytného hradu Kyšperk. Byl to mladík statný, udatný a čestný, avšak nebyl bohatý ani ze vznešeného rodu. Pyšný Koldic z Krupky ho odmítl a zakázal mu přístup do svého sídla. Láska však byla silnější než strach a zloba. Milenci se potají scházeli na protější skále. Sabina utíkala z hradu v přestrojení za jeptišku. Jednoho dne však otec její lest prohlédl a nachystal léčku. Dceru preventivně vsadil do věže a rytíře přikázal zabít. V obvyklý čas dostaveníčka zamilované dvojice se Koldicovi zbrojnoši poschovávali kolem skály. Jeden z nich se přestrojil za jeptišku, aby rytíře zmátl. Mladík – nic zlého netuše – spěchal za svou milou. Převlečený jeptiškomuž tasil meč a spolu s kumpány se na rytíře vrhli. Přesto statečný rytíř ze Supí hory jejich proradnou rukou nezhybnul. Než by se stal obětí najatých vrahů, raději se vyhoupl do sedla svého koně a skočil s ním ze skály dolů. Říká se, že nešťastná Sabina zemřela žalem. Pokaždé, když od její smrti uplyne sto let, jako duch bloudí hradem. Naříká, pláče a hledá svého milého. A té skále naproti hradu se od té doby říká Mrtvý kámen.

Smutný příběh, ale vy smutní nebuďte! Další vyprávění už bude jen veselé. Tedy... Až na to na hřbitově. Tam ovšem patří jak trocha smutnění, tak řádný odpočinek. Tak si ho tam třeba dopřejeme. Těšte se.

Kdo bude první u kostela?

Kostel Nanebevzetí Panny Marie byl postaven ve druhé polovině 14. století. Od té doby ho několikrát poničily požáry a pokaždé byl opraven. Poslední rekonstrukce proběhla na konci 19. století. V průběhu času kostel chátral. V současnosti ho má ve vlastnictví Město Krupka a postupně ho renovuje. Zatím je hotová střecha, mozaiková okna, sochy a kazetový strop.

Prohlédněte si dřevěné dveře. Jsou na nich vyřezaná tři zvířata. Vidíte je?

2. Která nadpřirozená bytost je na obrázku vlevo dole?

Před kostelem stojí socha sv. Jana Nepomuckého a busta (hlava s krkem a kusem ramen) rodáka z Horní Krupky MUDr. Ferdinanda Arlta.

Víte, kdo to byl? Významný oftalmolog (oční lékař). První, kdo dokázal, že krátkozrakost je obvykle důsledek nadměrné délky sagitální (předozadní) osy oka. To je co? A také byl první, kdo uměl léčit šilhavost a operovat šedý zákal. Do Horní Krupky jezdil na dovolenou, přispěl tam na školu pro chudé děti z horských obcí a věnoval peníze na nový zvon v kapli sv. Wolfganga. Doktor Arlt vymyslel tabuli na zjišťování ostrosti zraku, která se používá dodnes. Takovou tu s těmi různě

velkými písmeny.

Jak vidíte vy? Podaří se vám přečíst alespoň jedno slovo z nápisu pod sochou? Je to těžké, že? :)

Víte, jak se jmenovala pohádková postava s nejlepším zrakem? Poradíme, že měla dva parťáky: tlustého a vysokého. Jakou princeznu pomáhala vysloužit svému kamarádovi? Měla zvláštní barvu vlasů...

Mineme krásný hrázděný dům napravo a jdeme se podívat do muzea. Sice ještě ne na prohlídku, tu si necháme na čas po skončení výletu, ale můžeme se zatím alespoň navnadit.

Hasičské muzeum najdeme v opravené budově bývalé fary. Uvidíte staré hasičské stříkačky, které táhli koně, spoustu čerpadel a hadic, výstavu uniforem, praporů, ale také dokumentů, fotografií a různých vyznamenání. Jsou tu historické trhací háky, žebříky, poplašné trubky i helmy. A mají tu světovou raritu! Na tu se při prohlídce určitě zeptejte!

Na budově si všimněte, že i ve znaku hasičů se odráží znak města Kupky. Dnes ho uvidíte ještě mnohokrát.

Opustíme Hasičské muzeum a vyrazíme směrem dolů k dalšímu kostelu. Nazývá se špitální **kostel sv. Ducha**. Původně byl i se špitálem postaven mimo město, až za městskou bránou (ta byla v roce 1851 zbourána). Ošetřování tu totiž byli lidé, kteří onemocněli nějakou nakažlivou a tehdy smrtelnou nemocí, třeba cholerou nebo tuberkulózou. Ti do města nesměli, aby se nenakazili ostatní. Odbočíme doleva, do Cínové uličky. Budeme se držet zvláštní oranžové značky, která nás odvede až k lanovce.

Kdo vidí lebku jelena na domě?

Tak to jdete správně... :)

Nacházíme se v místě zvaném **Libušín**. Právě tady se prý na paloučku scházela bájná kněžna Libuše s Přemyslem Oráčem. Je to klidně možné, protože ze Stadic to měl Přemysl necelých dvacet kilometrů. Jen Libuška se asi dost prošla...

Znáte staré pověsti české? A víte, kdo byla Libuše? Mytická postava, soudkyně, věstkyně, manželka Přemysla Oráče, zakladatele dynastie Přemyslovců. Věděli byste, jak se jmenovaly její sestry? A tatínek? A co z hradeb Vyšehradu předpověděla?

Vidím město veliké, jehož sláva bude hvězd se dotýkati... Kromě založení Prahy prorokovala Libuše také vznik Krupky, když ve svých vidinách spatřila „vrch krupnatý, v jehož hloubi olova, cínu matný lesk“.

Kráčíme dál až k bráně s krásnou tepanou mříží. Za bránou je starobylý hřbitov a... další kostel! Je to kostel sv. Anny. Stojí tu na kopečku už od roku 1516. Jednoduchý kostelík se strmou střechou a cibulovitou věžičkou se zvonící dlouho sloužil krupským protestantům (stoupencům reformního křesťanského směru), kteří se na něj složili a nechali si ho postavit. V interiéru zůstala z 1. poloviny 17. století zachována jedinečná freska Martina Luthera (reformátor církve z 16. století, v některých věcech pokračovatel našeho Jana Husa) a dřevěná kruchta. Víte, co je kruchta? Ne? Průvodce, který je tu od května do září vždy v pátek, sobotu a neděli vám to rád vysvětlí. Řekne vám také něco o velmi starých unikátních náhrobcích. A nechá vás zazvonit na zvon. A na lavičkách v zahradě si můžete sníst svačinu... a kochat se krásným výhledem na centrum Krupky a na Teplice. Na zahradě nezapomeňte pozdravit stromového pradědečka. Památný dub zimní tu roste déle než 200 let!

Procházíme Libušínem. Je jedno, zda zvolíte horní či dolní cestu, stejně se nakonec spojí. Ťapeme, dokud nenarazíme na žlutou turistickou značku. Té se teď budeme držet. Povede nás kolem kolejí a posléze do kopce na skalní výběžek nedaleko dolní stanice lanové dráhy. Tady byla koncem 18. století vybudována **křížová cesta** se čtrnácti zastaveními. Uzavírá ji barokní kaple s Božím hrobem pod nynější Kalvárií. Právě ji mineme na křížové cestě jako první.

3. Jakou má kaple barvu?

Ježíš na kříži na kopci není sám, společnost mu v sousoší dělají Panna Marie a sv. Jan Evangelista. Kdo je kdo?

Podél křížové cesty scházíme k parkovišti.

Zkuste najít zastavení číslo 3 (římsky se píše III) a podívejte se na obrázek. Který exotický strom zde poznáváte? Jak se jmenují jeho plody?

Pod kopcem už vidíme směrovku k lanovce. Za pár minut jsme přímo u ní. Jezdí vždy v půl, tak snad není 35 a nebudeme

čekat dlouho.

Cestou se ovšem ještě zastavíme u růžového domečku s obrázkem nadpřirozené bytosti, kterou jsme už dnes potkali. Kdo si vzpomene, kde to bylo? Na krku má klíč ve tvaru srdíčka.

4. Co jí poletuje kolem hlavy?

(napište zdobnělinu)

Dvousedačková **lanovka** s celoročním provozem vás z centra Krupky dopraví za 15 minut na vrchol Komářův hůrky, kde se v blízkosti stanice nachází hotel Komářův vížka s vyhlídkovou restaurací. Za jasného počasí a při dobré viditelnosti lze z terasy dohlédnout až na vrcholky Krkonoš. České středohoří budete mít jako na dlani.

A teď POZOR! Právě jste se svezli lanovkou, která je svého typu VR 101 jediná na světě! Nikde jinde už stejná nejezdí. Lanovka v roce 2022 oslavila 70 let provozu. V Krupce ji mají rádi a říkají jí „lanová dáma“. Tak jí dáme slovo, aby nám o sobě něco pověděla.

„Dovolte mi, abych se vám představila. Říká se mi lanovka z Krupky na Komářův vížku, ale mé celé jméno je: lanová dráha Bohosudov-Kněžičtětě, osobní visutá jednolanová dráha oběžného systému s odpojitelným uchycením dvoumístných sedaček. Visutá sedačková znamená, že jsem nekolejová a že mé sedačky jsou zavěšené na jednom nosném laně, které je zároveň lanem tažným. S délkou 2 348 metrů jsem nejdelší jednoúseková lanovka ve střední Evropě. Nezapomeňte se se mnou vyfotit a zase se prosím vraťte, já tu budu čekat!“

Lanovka projíždí nad bývalým důlním revírem Knötel. Název je německý, Češi si ho upravili na „Knédl“, což znamená knedlík :,) ale s jídlem to tu nemá nic společného. Těžila se tady cínová ruda a později molybdenit a draselný živec. Když se budete za jízdy pozorně koukat mezi stromy, uvidíte různé haldy a jámy, které vznikly právě dolováním. Lesy jsou plné podzemních štol, ty největší se jmenují Barbora, Václav, Prokop a Večerní hvězda.

Jsme na vrcholu! To jsou panoramata, že? :)

Vidíme celé Teplice i okolní vesnice. A hory: Doubravku, z Českého středohoří se vypíná Milešovka. Když je hezky, spatříme i Bořeň, který vypadá jako ležící lev. Na druhou stranu dohlédneme až do Ústí. Zkrátka krásný rozhled, na který hned tak nezapomeneme.

Komářův hůrka s vrcholem Kněžičtětě v nadmořské výšce 807 m bývala vždy viditelná ze všech stran, a proto si tu havíři zřídili zvonici. Původní kamennou věž postavil David Koith v roce 1553. Zvon od mistra Jaroše z Brna oznamoval začátek a konec pracovní doby v dolech. Podle věže se kopci začalo říkat Komářův vížka. Ke zvonici nechal pan Zechel v roce 1857 přistavět restauraci. A jedno z nejnavštěvovanějších míst Krušných hor bylo na světě!

Až si na vrcholu vše prohlédneme, porozhlédneme se po modré značce a vyrazíme směrem dolů, k velkému parkovišti na křižovatce pod Komářův vížkou. Když stojíte zády ke stanici lanovky, je to směr doleva.

Vpravo za zábradlím uvidíte kulturní památku. Velkou pinku. Je to ta obrovská jáma :).

A není to jen tak obyčejná jáma. Pinka je totiž propadlina, která vznikla částečně povrchovou těžbou a částečně pozdějším propadem vyrubaných prostor starých štol z 15. a 16. století. Hluboká je 75 metrů! Nikdo nebude schválně do slova pinka přidávat další písmenka. Třeba *p* nebo *i*, a podobně, jasný? :)

V okolí Komářův vížky byla spousta cínových dolů. Nejdůležitější a největší byl Glatz, kde se od konce 17. století těžilo z hloubky až 200 metrů. Chudáci horníci, jen si tu obrovskou hloubku představte! Kolik by se vás muselo postavit vzájemně na hlavu, abyste měřili právě tolik? Celá vaše rodina i se všemi dětmi z mateřské školky nebo školy!

Kdo by chtěl stát úplně dole? :)

A ještě něco. Víte, proč se hora jmenuje po protivném bodavém hmyzu?

Pověst říká toto:

Za dávných časů žil v lesích na kopci loupežník. Za dne, kdy lidé pracovali, chodil do údolí a bral, nač přišel. Jednou ukradl chudé ženě kravičku z chléva. S pláčem se jí vydala hledat. Cestou úplně náhodou potkala starou čarodějnici, která se

vyznala v tajemných kouzlech. Když slyšela, co se ubohé stařence přihodilo, švihla čarovným proutkem a silným hlasem zavolala do lesů: „Aby tě, zloději hanebný, komáři k smrti uštípli, ještě než na vrchol hory dojdeš!“

V tom okamžiku, kde se vzalo, tu se vzalo, přiletělo obrovské hejno komárů a vrhlo se na lupiče. Díky komárům měla stará žena zpět svou krávu, lidé pokoj od loupežníka a hora nové jméno.

Krvežíznivých komárů ani čarodějnice se ale bát nemusíte. Pověst je jen pověst, ve skutečnosti nemá název kopce s komáry nic společného. Vznikl z chybného přepisu a překladu starobylého německého pojmenování Muckenberga, jehož význam se pojí k těžbě cínové rudy.

Tak a jdeme dál. Za pár minut dojdete ke zvláštnímu místu. Zastavuje se tu každý!

Kaple sv. Wolfganga svítí svou bílou fasádou do dálky a s červenou budovou horského hotelu Komáří vížka tvoří nerozlučnou dvojici, která zdobí horský hřeben nad Krupkou již mnoho let.

Původně byla kaple postavena již ve 14. století v gotickém slohu jako modlitebna pro horníky. (Svatý Wolfgang je patronem horníků, pastýřů, dřevorubců, sochařů, tesařů a neprávem vězněných). Za třicetileté války ji roku 1634 srovnalo se zemí švédské vojsko, zůstal jen oltářní kámen zvaný menza. Obnovena byla v letech 1692–1700 na popud tehdejšího pána Krupky Vojtěcha Václava Šternberka.

Toho známe z hradu, pamatujete si, co tam nechal postavit?

V roce 1710 odkoupil krupské panství hrabě Clary Aldringen, který slíbil, že kaple sv. Wolfganga bude zachována na věčné časy. Později byl kolem kapličky založen i malý hřbitov, kde odpočívají obyvatelé z Horní Krupky a okolí. (Po odsunu německých obyvatel z horských obcí po roce 1945 se o hroby neměl kdo starat, takže na planoucí svíčičky tu narazíte, ale je jich jen maličko).

Za 2. světové války byl vnitřek kaple úplně zničen a stavba chátrala až do roku 2000, kdy přešla do majetku Města Krupka a dočkala se rekonstrukce. A další ji čeká co nejdříve. Slib hraběte stále platí! :)

Kousek pod hřbitovem je modrý dům se zajímavou mozaikou a obrázkem svatého muže.

5. Jak se jmenuje muž?

Pokračujeme rovně přes křižovatku u parkoviště po zelené naučné Příhraniční stezce (souběžně je také červeně značená naučná stezka Po stopách horníků, velký okruh). Cestě se také říká Sedmihůrská. Asi po 10 minutách dojdeme na rozcestí **POD KOMÁŘÍ VÍŽKOU**. Silnici zde opustíme, po červeně značené naučné stezce Po stopách horníků se dáme doleva a pomalu sestupujeme z kopce.

Míříme k další pince! Jmenuje se **Preisselberská** a je to je povrchová dobývka, která má přibližně 3 m vysoké stěny. V téhle dužně se už v 16. století z mocné žíly odkutávaly cínové rudy. Většího významu dosáhl revír Preisselberg před druhou světovou válkou a také ještě v 50. a 60. letech 20. století, kdy tu bylo objeveno nedotčené ložisko cínových rud. Těžilo se ve třech štolách Preisselberg I, II a III. Vrchol odvalu štoly Preisselberg II slouží dnes jako vyhlídka.

Všude kolem vidíte pozůstatky důlní činnosti. Ale nejen ty. Na bystřejší čas od času vystrčí špičku čepička permoníčka? Kdopak to je?

Permoníci jsou bytosti, které žijí v podzemí a hlídají tam poklady. Mají velkou hlavu, krátké nohy a poměrně široký hrudník. Nosí hornické oblečení a v ruce mívají kahánek. Tak je alespoň popisovali všichni, kdo je viděli.

Pojmenování permoník pochází z němčiny, v překladu znamená důlní mužíček. Horníci se jich trochu báli, nikdy nevěděli, co jim tihle náladoví skřítki provedou. Každopádně bylo nutné permoníky pozdravit hlasitým hornickým pozdravem Zdař Bůh!

Havíři si často pomoc a ochranu permoníků jistili malými dárečky, třeba jim nechávali pár drobků ze svačiny. Necháte jim tady nějaký bonbonek i vy? Jsou prý hrozně mlsní. :)

Naučná stezka nás lesem přivede až k Martince. Není to holčička :, ale štola. (Neplést se štólou – německou vánočkou.)

Jak se v dávné minulosti dobývala cínová ruda? Jak byli horníci oblečení a s jakými nástroji kutali? Jak se razily chodby? Jak se zabezpečovaly a vyztužovaly? Odpovědi na tyto otázky zjistíte v prohlídkové štolě **Starý Martin**. Celoročně funguje

jako muzeum hornictví se stálou expozicí historické i současné důlní techniky. Mají tu sbírku minerálů, kahanů, dýchacích přístrojů a pracovních nástrojů.

V průběhu takřka hodinové prohlídky budete zasvěceni do tajů dobývání cínové rudy a na vlastní oči uvidíte žílu Lukáš, důlní vozíky i hornický záchod nebo krápníkovou výzdobu. Smolařům, kterým přerůstají i trpaslíci (a tedy také případní zdejší permoníci), doporučujeme napít se v útrobách hory z pramene Štěstí. Prý se vám pak bude v životě dařit. My to riskli a nenapili se. Dobře totiž víme, co s námi dělá pití vody, kterou neznáme.

Najděte vchod do štoly s obrázky horníků.

6. Jak se jmenuje nástroj, který drží horník napravo v levé ruce?

Štola Starý Martin je jedno z nejvýznamnějších starých důlních děl krupského revíru. Otevírá severozápadní část žíly Lukáš, která v dávné minulosti náležela mezi nejdůležitější cínové rudní žíly. S délkou 2 km byla nejdelší v České republice a střední Evropě. Nejstarší dobývací práce spadají pravděpodobně do 14. století. První písemná zmínka pochází z Krupského horního řádu z roku 1482, který zmiňuje ražbu a udržování hluboké dědičné štoly Dürrholz. S ražbou štoly Martin započali báňští podnikatelé Lewald a Schiller, kteří krupské doly zakoupili roku 1864. Cínová ruda se v této štole těžila až do roku 1922, kdy byl provoz zastaven.

K prohlídce štoly Starý Martin se velmi doporučuje mít pevnou obuv a teplé oblečení. Povinnou přilbu vám zapůjčí v pokladně. Vstup dětem do 5 let není z bezpečnostních důvodů povolen. Prohlídka trvá 45 minut, délka trasy je 1000 m (tam i zpět).

Naproti štole se přes silnici nachází **skanzen důlní techniky**.

K vidění jsou tu například důlní lokomotivy a vagony, středověké mlýnské kameny na drčení rudy, minerály a jiné hornické vychytávky. Nás, kdo jsme v životě vyhloubili maximálně důlek na kuličky, samozřejmě nejvíce zaujala pojízdná hlubinná toaleta. Kdo ale rád mašinky, zaplesá.

Otevírací doba je totožná s otevírací dobou štoly.

V provozním domku štoly je WC, čekárna a automat na kávu, posedět se dá i na venkovní terase.

Pokračujeme asi 100 metrů po silnici dolů, ze které se následně spustíme po pěšině z kopce doprava. Stále jdeme po Naučné stezce Po stopách horníků, hned pod silnicí je infotabule o revíru Steinknochen, kterým procházíme (tady se sbíhá malý i velký okruh stezky, jsou tu zelená i červená značka). Dojdeme až k potoku, kterého se budeme držet až téměř do cíle cesty.

Jak si tak poklidně odpočinkově štrádujeme lesem, můžeme si ještě chvíli vyprávět o cínu a zkusit i hádanky. A když už jsme u potoka, řekneme si něco o rýžování... *stejně jako zlatokopové na Divokém západě o několik set let později, zíkávali horníci v dávných dobách cín rýžováním. Pracovali podél potoků, kde překopávali naplaveniny a získanou horninu pak proti proudu v mělkých mísách promývali. Kde nebyl potok, kopali hluboké jámy a horninu probírali ručně. Od poloviny 13. století začali horníci získávat cínovou rudu také tzv. „ze skály“. A byla to dřina! Museli nejdříve vleže vyrazit úzké a nízké kutací štoly, které postupně rozšiřovali, na bohatých úsecích pak vysekávali komory. Narubanou horninu přenášeli v dolech v mělkých dřevěných neckách nebo na zádech v proutěných koších nebo v pytlech z kůže. Až o mnoho let později ji převáželi po kolejích ve vozících zvaných hunty. Vytěžená ruda se na povrchu třídila, drtila a propírala. Při tom pomáhaly i ženy a děti horníků. Již v malých zrncích se vozila do hutí, kde se vážila, pražila a tavila v malých pecích. Teprve po všech těchto úkonech mohli středověcí hutníci nalít cín do připravených forem, nechat ho vystydnout a vyklopit jako bábovičku.*

Horníci měli (a stále mají) také svoji řeč.

Tipnete si, co byl flek? Kožená zástěra. A ort? Pracoviště, místo, kde horník rubal. A švancara? Hornická sekyrka. Nebo kdo byl štajgr? Důlní dozorce. A žabříž? Ten čistil odtokové strouhy a žlaby. Anebo latrošník? Ten zase čistil větrací šachty.

Pořád klesáme půvabným údolím Horského potoka naučnou stezkou.

Mineme **zkamenělou čarodějnici**. A hned pochopíme, kde se vzalo komáří hejno z pověsti, kterou jsme si vypravovali. Nedaleko je totiž **Komáří tůň**, podmáčené území, které se vždy na jaře zalije vodou a láká k páření jak žáby, tak komáry. Zvlášť samičky. (Samečkům je to fuk, ti krátce poté, co splní svou rozmnožovací povinnost, jako nepotřební hynou.) Samičky totiž kladou vajíčka na vodní hladinu. Ideálně klidnou, stojatou. Z vajíček se za dva dny vylíhnou larvy. Umí žít

pod vodou. Dýchají zadečkem, na kterém mají speciální chloupky, které jim zadečková ústa udrží nad hladinou. Když se larvička patřičně vykrmí, promění se v kuklu s velkou hlavou, ke které pro změnu přivádějí vzduch jakési dvě hadičky. Ovšem jen čtyři dny. Pak kukla praskne a na svět se vyklubou dospělý komár. Hodinku se na hladině protahuje, potom odfrčí. Nejčastěji na rojení, na kterém si komáři kolektivně zadělávají na další komáří dětičky. Samičky si pak žijí: jen si asi tak rok poletují a popíjejí, ba dokonce se dá říct, že nasávají. Bohužel krev. I naši. Nebýt plácaček a různých repelentních vychytávek, nemohly by si stěžovat.

V okolí je také několik dalších menších přítoků Horského potoka uzavřených v nepřístupných roklích. Možná tu potkáte ohroženého mloka skvrnitého.

A také uvidíte **skalky skřítků**. „Malé“, mívají tak dva až osm metrů. Aby bylo každému jasné, o co jde, milovníci pidimužíků je obydleli tradičními sádrovými trpaslíky.

Jdeme je hledat. Aby se nám ukázali, použijeme Isti. Zapějeme nejznámější trpasličí píseň.

*Hej-hou, hej-hou a trpaslíci jdou,
a zpíváme si vesele,
hej-hou, hej-hou.
Hej-hou, hej-hou,*

*když máme starost zlou,
vždy vrásky z čela
vymaže, hej-hou, hej-hou.*

Kolik skřítků vám na to skočilo? Nám dva. :)

Vypadají jako trpaslíci od Sněhurky. (Šmudly jsme sice neobjevili ani omylem, ale vy už je ke konci výletu jistě hravě zastoupíte.)

Tuhle pohádku určitě znáte. Schválně: Na co se zlá královna ptala zrcadla? Vzpomenete si na jména všech sedmi trpaslíků? Jak Sněhurku zachránil princ, když už vypadala úplně mrtvě? Tak honem, zachraňte stejně ve výpravě někoho, kdo už je z výletu únavou také skoro na umření! Nebo jen tak. Hned teď! :)

Místní pověst říká, že zde žili lesní skřítkci, kteří vařili pivo a vyměňovali ho s permoníky z okolních štol za drahé kovy. Jednoho dne krupský měšťan zachránil skřítku, který spadl do staré štoly. Na oplátku mu skřítek prozradil, jak vařit pivo.

Na důkaz, že si měšťan recept dobře zapamatoval, narazíte o pár metrů dále. V nejsevernější části ulice Horská se totiž v městské části kdysi zvané Grunt nacházejí **pivovarské nádrže**. Jsou to dva nad sebou postavené přepadové „bazénky“, které místnímu pivovaru sloužily k výrobě ledu. Dnes už na to máme mrazničky, takže se nádrže proměnily v luxusní biotopové bydlení pro obojživelníky. A jistě i v porodnici komárů...

Stavbu pivovaru povolil Krupce Těma V. z Koldic v roce 1477, zároveň městu potvrdil i právo na vaření piva a výčepní právo. A měšťané nelenili a do dvou let si postavili velký městský pivovar. Anna z Kováně, pozdější paní na Krupce, prominula městu pivní daň a povinnost odebírat panský slad z vrchnostenské sladovny. A tak město vybudovalo i vlastní sladovnu. V roce 1881 byl v pivovaru postaven sklep na uschování ledu ke chlazení. Aby ho šlo vyrábět, byly postaveny právě ty dvě velké nádrže v horním Gruntu, kolem kterých jste šli. Když v zimě zamrzly, led se nařezal a odvezl do sklepa, kde potom až do další ledové nadílky chladil a chladil.

Během 1. světové války se roku 1915 provoz pivovaru zastavil, aby se v mírových časech opět rozběhl. V roce 1936 se v něm uvařilo 2480 hl piva, což byly tehdy 62 litry na jednoho obyvatele Krupky. Což znamená, že si každý třetí den mohli dát všichni v Krupce (včetně nemluvňat a abstinentů) půllitr. V roce 1944 byla produkce zastavena a krupský pivovar skončil. Škoda. Byl totiž posledním v republice, který vařil svrchně kvašená piva.

Scházíme pomalu z kopce. Na zahrádce jednoho z domů zkuste najít dalšího trpaslíka. Máte? Super! :)

Naším posledním zastavením je **Morový dům** čp. 104/12. Ulice Horská se dříve jmenovala německy Grund. Název se zažil a dodnes se tu říká „V Gruntě“. V domě bydlel měšťan Tobias Behr, který v roce 1680 zemřel i s rodinou na mor a z jeho domu pak zloději rozesli „černou smrt“, jak se moru říkalo, po celém městě. Ale to už jsme si říkali na začátku výletu. Tak to berte tak, že se blížíme ke konci výletnického „kolečka“, které samozřejmě končí tam, kde začalo.

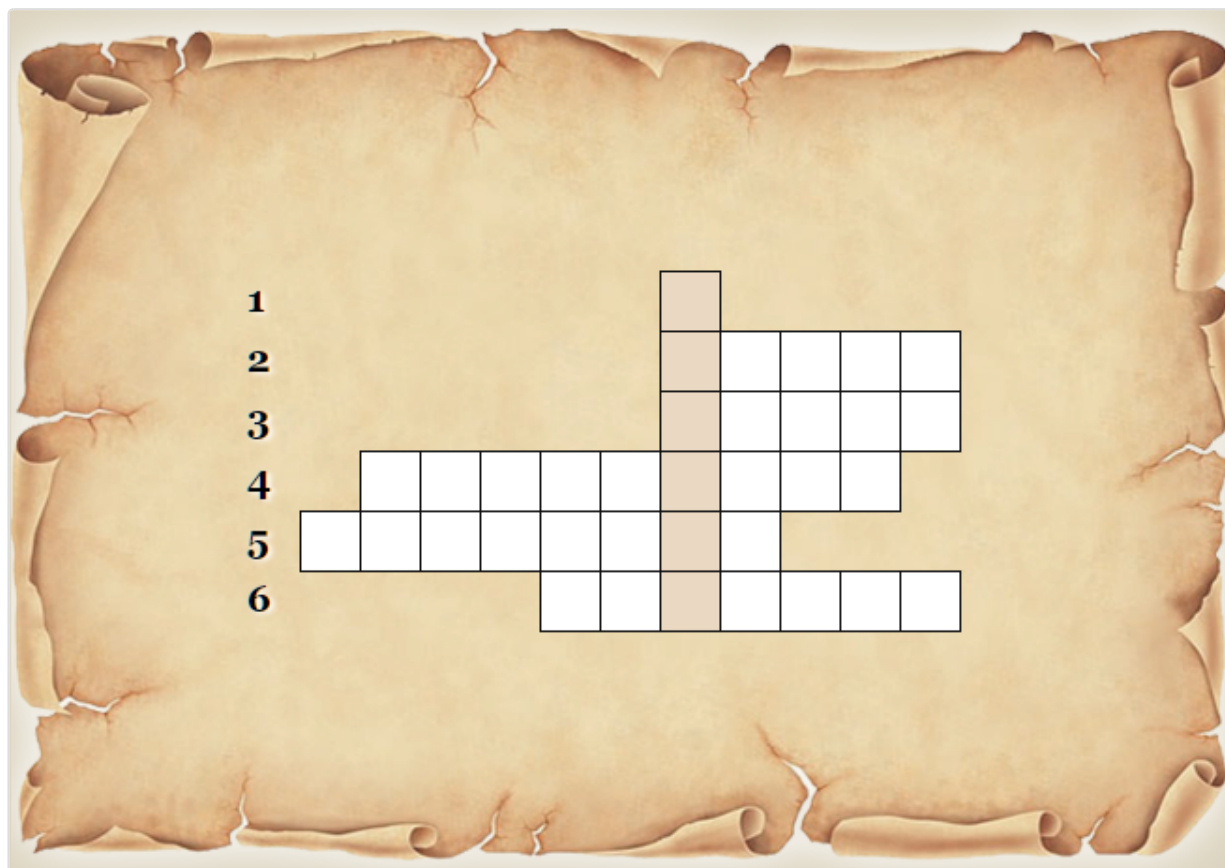
Máte vylušťeno. Copak to na vás kouká z tajenky? Je to jméno prokleté dívky z pověsti, kterou jsme si vyprávěli na hradě. Ten teď vidíte před sebou, takže už znáte cestu zpátky. Dolů do Husitské a nahoru k infocentru Hornické krajiny Krupka.

Doufáme, že se vám dnešní výlet s tajenkou **Za permoníky a pramenem štěstí do Krupky** líbil, přejeme šťastnou cestu domů a těšíme se zase někdy na našich tajenkových trasách na viděnou! :)

Otázky k tajence

---

1. **Opište první písmeno z nápisu pod ním.**
2. **Která nadpřirozená bytost je vlevo dole?**
3. **Jakou má kaple barvu?**
4. **Co mu poletuje kolem hlavy?**
5. **Jak se jmenuje muž?**
6. **Jak se jmenuje nástroj?**

A co můžete vyhrát?

Tajenku posílejte na e-mail veldo@veldo.cz. Můžete ji také poslat ve zprávě na náš Facebook "Velká dobrodružství". Každý měsíc vylosujeme jednoho z výletníků, kterému pošleme našeho **Lumpardíka z podhradí**. Vždy připojte celé jméno, adresu a také kód výletu.